

МЕТОДИКА ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

© 2014 ОРЛОВА В. О., КОЗАК Г. О.

УДК 336.221:336.71

Орлова В. О., Козак Г. О. Методика оптимізації податкового навантаження в системі управління банком

Мета статті полягає в розробленні методичного підходу до оптимізації податкового навантаження в системі управління банком. У статті представлено авторське бачення сутності оптимізації податкового навантаження банку як процесу пошуку найоптимальнішого варіанта здійснення фінансово-господарської діяльності банківської установи з урахуванням її статусу в податкових правовідносинах. Аналізуючи градієнтні методи пошуку екстремуму, встановлено, що найбільш доцільним методом для оптимізації рівня податкового навантаження є моделювання шляхом використання методу градієнта. За результатами дослідження існуючих методик визначення показників рівня податкового навантаження банків і ролі банку в податкових правовідносинах обґрунтовано, що розрахунок податкового навантаження потрібно виконувати в двох варіантах: із включенням у розрахунок податку на доходи фізичних осіб і без включення такого податку. Автором рекомендується в процесі оптимізації рівня податкового навантаження використовувати програмне забезпечення, що сприятиме точному розрахунку показників податкового навантаження, з урахуванням усіх факторів впливу, зведення та наочності можливих варіантів оптимізації, скороченню витрат часу на необхідні розрахунки та оплату праці. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є вдосконалення взаємовідносин між банківською установою та податковими органами як необхідної передумови управління податковим навантаженням банку.

Ключові слова: банк, оптимізація рівня податкового навантаження, податкова база, фінансовий результат, метод градієнта.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формула:** 7. **Бібл.:** 13.

Орлова Валентина Олександрівна – доктор економічних наук, професор, кафедра банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Козак Ганна Олександрівна – асистент, кафедра банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: kozak-anna@rambler.ru

УДК 336.221:336.71

Орлова В. А., Козак А. А. Методика оптимізації податкової навантаження в системі управління банком

Цель статьи заключается в разработке методического подхода к оптимизации налоговой нагрузки в системе управления банком. В статье представлено авторское видение сущности оптимизации налоговой нагрузки банка как процесса поиска оптимального варианта осуществления финансово-хозяйственной деятельности банковского учреждения с учетом его статуса в налоговых правоотношениях. Анализируя градиентные методы поиска экстремума, установлено, что наиболее целесообразным методом для оптимизации уровня налоговой нагрузки является моделирование путем использования метода градиента. По результатам исследования существующих методик определения показателей уровня налоговой нагрузки банков и роли банка в налоговых правоотношениях обосновано, что расчет налоговой нагрузки целесообразно выполнять в двух вариантах: с включением в расчет налога на доходы физических лиц и без включения данного налога. Автором рекомендуется в процессе оптимизации уровня налоговой нагрузки использовать программное обеспечение, что будет способствовать точному расчету показателей налоговой нагрузки, с учетом всех факторов влияния, сведения и наглядности возможных вариантов оптимизации, сокращению затрат времени на необходимые расчеты и оплату труда. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является совершенствование взаимоотношений между банковским учреждением и налоговыми органами как необходимой предпосылки управления налоговой нагрузкой банка.

Ключевые слова: банк, оптимизация уровня налоговой нагрузки, налоговая база, финансовый результат, метод градиента.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Формула:** 7. **Библ.:** 13.

Орлова Валентина Александровна – доктор экономических наук, профессор, кафедра банковского дела, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского (ул. Щорса, 31, Донецк, 83050, Украина)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Козак Анна Александровна – ассистент, кафедра банковского дела, Донецкий национальный университет экономики и торговли им. М. Туган-Барановского (ул. Щорса, 31, Донецк, 83050, Украина)

E-mail: kozak-anna@rambler.ru

UDC 336.221:336.71

Orlova V. O., Kozak G. O. A Procedure for Optimizing the Tax Burden in the Management of the Bank

The purpose of the article is to develop a methodological approach to optimize the tax burden in the management of the bank. The article presents the author's vision of the essence of tax optimization of the bank as a process of searching for an optimal embodiment of the financial and economic activities of the institution in view of its status in the tax legal relations. Analyzing gradient methods for finding an extremum, found that the most appropriate method to optimize the level of the tax burden is the simulation by using the gradient method. According to a survey of existing methods for determining the performance level of the tax burden of banks and the bank's role in the tax legal substantiated that when doing the calculation of the tax burden it is advisable to perform it in two versions: with the inclusion in the calculation of the tax on personal income and without the inclusion of the tax. The author recommended using software that will facilitate accurate calculation of tax burden indicators in the process of optimizing the level of the tax burden, taking into account all factors of influence, information and visibility options for optimization, reducing time spent on the necessary calculations and labor. The prospect of further research in this direction is to improve the relationship between the banking institution and the tax authorities as a prerequisite for management of the bank tax burden.

Key words: bank, the optimization of the level of the tax burden, the tax base, the financial result of the gradient method.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 7. **Bibl.:** 13.

Orlova Valentyna O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Department of Banking, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (vul. Shchorsa, 31, Donetsk, 83050, Ukraine)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Kozak Ganna O. – Assistant, Department of Banking, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (vul. Shchorsa, 31, Donetsk, 83050, Ukraine)

E-mail: kozak-anna@rambler.ru

У сучасних умовах стабільний розвиток і становлення кризостійкої банківської системи є можливим лише за умов гармонійного поєднання потреб держави в наповненні бюджетів всіх рівнів, з одного боку, та фінансово-економічних потреб банків, з іншого. Вирішення цього питання, на нашу думку, сприятиме вдосконалення управління податковим навантаженням, зокрема оптимізація рівня податкового навантаження банків, як на державному, так і на корпоративному рівнях.

Теоретичні та практичні аспекти оптимізації податкового навантаження завжди привертала увагу науковців і практиків. Широке дослідження з метою вирішення цієї проблеми проведено вітчизняними та закордонними вченими і практиками, серед яких слід зазначити: Л. О. Омелянович, Є. С. Гордієнко, О. О. Папаїку, О. В. Мелентьєву, П. К. Бечко, Н. В. Лису, Є. С. Вилкову, М. В. Романовського [1 – 4]. Системний аналіз загальних умов, які формують податкове навантаження на суб'єктів малого бізнесу-клієнтів банку, дозволив встановити, що найбільш значний вплив на обсяги податкових надходжень чинять: рівень ділової активності аселення, кількість зайнятих, працівників у юридичних осіб, обсяги реалізованої продукції, валові капітальні інвестиції, з лагом $t = 1$ рік і фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тобто результуючі показники розвитку бізнесу [5]. Разом з тим слід зауважити, що подальших досліджень потребують питання, які охоплюють сторони оптимізації податкового навантаження в банківській сфері.

Метою статті є розроблення методичного підходу оптимізації податкового навантаження в системі управління банком.

Формування оптимального рівня податкового навантаження – це одна з найбільш дискусійних проблем у теорії та практиці вдосконалення системи оподаткування. В Україні останнім часом були проведені активні дії на державному рівні з метою вирішення цього питання. Так, серйозним кроком до зниження та вирішення проблем оптимізації податкового навантаження банків на державному рівні стало прийняття Податкового кодексу України. Зокрема були знижені податкові ставки, скасовано ряд податків, які раніше сплачували банки згідно Закону України «Про систему оподаткування» [6]. Так, з метою зниження та оптимізації податкового навантаження, перехідними положеннями Податкового кодексу України [7] передбачається поетапне зниження ставки податку на прибуток з 23% в 2011 р. до 21%, 19% і 16% у 2012, 2013 і 2014 рр. відповідно, а також поетапне зниження ставки податку на додану вартість: з 01.01.2011 р. до 31.12.2013 р. – 20%; з 01.01.2014 р. – 17%.

Разом з цим, відповідні дії щодо оптимізації податкового навантаження мають здійснюватись також на рівні окремих банків. Оптимізація податкового навантаження, на наш погляд, повинна ґрунтуватись на загальних положеннях і принципах ефективного планування податкових наслідків діяльності банку, урахувати позицію фіскальних органів з питань оподаткування, моніторингу податкового законодавства, внесення змін тощо.

Слід відмітити, що процес оптимізації податкового навантаження має зменшувати не тільки розмір податкового навантаження банку, але й оптимізувати самі податкові потоки та податкову базу, бути регулятором управління податковим навантаженням у загальній системі управління банком другого рівня. Як зазначають П. К. Бечко, Н. В. Лиса, оптимізація податкового навантаження закладає основу для зрос-

тання маси податкових надходжень у бюджети всіх рівнів в майбутньому [3]. Тобто оптимізація рівня податкового навантаження сприяє не порушенню податкового законодавства, а розширенню бази оподаткування в майбутньому. Крім того, враховуючи специфіку банківської діяльності, оптимізація рівня податкового навантаження розширюватиме базу оподаткування клієнтів банку. Сутність оптимізації податкового навантаження полягає у формуванні такого комплексу організаційних заходів у межах чинного податкового законодавства, що забезпечуватиме досягнення такого оптимального рівня податкового навантаження, при якому стають можливими максимальна ефективність, фінансова стійкість, конкурентоспроможність та репутація надійного банку на ринку банківських послуг. Таким чином, оптимізація податкового навантаження – це процес пошуку найоптимальнішого варіанта здійснення фінансово-господарської діяльності банківської установи з урахуванням її статусу в податкових правовідносинах [8].

Оптимізація податкового навантаження є обов'язковим елементом управління рівнем податкового навантаження та сприяє поліпшенню результатів фінансово-господарської діяльності банків. При цьому важливим аспектом оптимізації податкового навантаження є моделювання баз оподаткування в поточному та майбутніх періодах. Так, специфікою оптимізації податкового навантаження для банку є неможливість відштовхування від ставки податку, оскільки банк як платник податків, наприклад, на відміну від суб'єктів малого бізнесу, не має можливості обирати систему оподаткування. Також погоджувемось з думкою Л. О. Омелянович, Є. С. Гордієнко [1], що не доцільно в процесі оптимізації враховувати лише суму сплаченого податку, оскільки податок – це похідна від бази оподаткування.

Підсумовуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути економіко-математичну модель оптимізації податкового навантаження, визначивши такі умовні позначення:

Z – цільова функція (рівень податкового навантаження);

p_i – i -та податкова ставка (умовна константа);

x_i – i -й елемент податкової бази;

y_i – i -й елемент чистого доходу банку до оподаткування;

$\min(PB)$ – мінімальний розмір податкової бази;

$\max(PB)$ – максимальний розмір податкової бази;

$\min(PD)$ – мінімальна сума податків (загальна);

$\max(PD)$ – максимальна сума податків (загальна).

Таким чином, економіко-математична модель матиме вигляд:

$$Z = \frac{\sum_{i=1}^n p_i \cdot x_i}{\sum_{i=1}^n y_i} \rightarrow \min, \quad (1)$$

де цільова функція рівня податкового навантаження Z базується на поелементному пошуку податкової бази і виконується за умови нижченаведених обмежень для досягнення мінімізації податкового навантаження:

1) загальна сума елементів податкової бази повинна знаходитись у заданому користувачем діапазоні (пороговому значенні):

$$\min(PB) \leq \sum_{i=1}^n x_i \leq \max(PB); \quad (2)$$

2) загальна сума податків, які сплачує банк повинна знаходитись у заданому користувачем діапазоні (пироговому значенні):

$$\min(PD) \leq \sum_{i=1}^n p_i \cdot x_i \leq \max(PD); \quad (3)$$

3) умова невід'ємних, або нульових, значень податкових ставок:

$$p_i \geq 0; \quad (4)$$

4) умова невід'ємних, або нульових, значень елементів податкової бази:

$$x_i \geq 0. \quad (5)$$

Наступним етапом побудови необхідно економіко-математичної моделі є вибір такого математичного апарату для реалізації економіко-математичної моделі, щоб вона була адекватна в часі та відповідала економічній суті задачі. З моделі видно, що цільова функція є нелінійною. Аналіз градієнтних методів пошуку екстремуму дозволив зробити висновок, що найбільш доцільним методом для нелінійної оптимізації вищезазначеної моделі є метод градієнта. Даний висновок базується на таких чинниках:

- цільова функція заданої математичної моделі не потребує приблизного обчислення та аналізу окремих похідних цільової функції тому, що в аналітичному вигляді підлягає стандартному обчисленню з конкретним результатом;
- крок пошуку не потребує дроблення, оскільки $h = \text{const}$;
- ітераційний процес оптимізації зводиться до заданої величини ϵ за обмежений час, оскільки довжина градієнта в силу швидшого зростання знаменника приватних похідних більше ніж чисельник градієнта.

Таким чином, враховуючи вищезазначені умовні позначення, градієнт цільової функції доцільно представити в такому вигляді:

- ✦ загальний вигляд градієнта:

$$\begin{aligned} |grad Z(x_1^{(0)}, x_2^{(0)}, \dots, x_n^{(0)})| &= \\ &= \sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{\partial Z(x_1^{(0)}, x_2^{(0)}, \dots, x_n^{(0)})}{\partial x_i} \right)^2}; \end{aligned} \quad (6)$$

- ✦ умова зупинки ітерації при виконанні нерівності:

$$\sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{p_k \cdot \sum_{i=1}^n x_i^{(k)} - \sum_{i=1}^n p_i \cdot x_i^{(k)}}{(\sum_{i=1}^n x_i^{(k)})^2} \right)^2} < \epsilon. \quad (7)$$

У нерівності (7) величину ϵ можливо задавати в деякому діапазоні, що дозволяє в процесі моделювання податкового навантаження зупинитися на тій ітерації, що відповідає умові обмеженню заданої величини.

Для апробації оптимізаційної моделі рівня податкового навантаження за методом градієнту було використано статистичну інформацію банків України – великих платників податків за 5 років. Для цього була задана межа (діапазон) допустимого відхилення величини градієнта. Слід зауважити, що критичне дослідження існуючих методик визначення показників податкового навантаження у вітчизняній і зарубіжній податковій практиці дають підстави відмітити, що методика визначення рівня податкового навантаження вимагає вдосконалення, оскільки не враховує всіх аспектів оподаткування господарюючих суб'єктів у сучасних умовах господарювання, зокрема банків (табл. 1). Так, головна

проблема існуючих показників податкового навантаження пов'язана з джерелом сплати податків, рішення якої вимагає пошуку такого знаменника, який дозволяє співставляти всі види податків.

Виходячи з дослідження положень економічної теорії та представників вчення аналізу господарської діяльності, зокрема В. П. Вишневського, Ю. Б. Іванова, Я. І. Глущенко, Л. О. Сухаревої [9; 11; 12], показником, з яким доцільно співставляти податкові платежі банку, має бути фінансовий результат банку до оподаткування, оскільки, по-перше, він враховує всі види банківських доходів і витрат: процентні доходи та витрати банку, комісійні, торговельні та інші доходи та витрати. По-друге, фінансовий результат банку до оподаткування – це не тільки кінцевий результат діяльності банку, але й база оподаткування основним податком, який сплачує банк, – податком на прибуток підприємств. Таким чином, аналіз існуючих методик визначення показників рівня податкового навантаження банків і результати дослідження ролі банку в податкових правовідносинах показали, що розрахунок податкового навантаження потрібно виконувати у двох варіантах: з включенням у розрахунок податку на доходи фізичних осіб і без включення такого податку. Це необхідно робити, по-перше, для коректного аналізу впливу на рівень податкового навантаження всіх елементів податкової бази, по-друге, для коректного аналізу впливу фінансових показників аналізу на рівень податкового навантаження, а також впливу рівня податкового навантаження на ефективність управління банком. Крім того, згідно зі ст. 14, ст. 170 і ст. 118 ПКУ банк виступає в податкових правовідносинах не тільки як платник податків, але і як податковий агент або податковий посередник. Тому потрібно врахувати всі умови, які можуть вплинути на формування того чи іншого рівня податкового навантаження.

Як свідчать результати, отримані на основі моделювання за допомогою методу градієнта, ітераційний процес можна зупинити вже на 9-й ітерації, оскільки, згідно із заданим діапазоном, відхилення величини градієнта після 9-ї ітерації перевищує максимальну порогову величину діапазону. Після зупинки ітераційного процесу одержано величину податкового навантаження в трьох варіантах: мінімум, максимум і оптимум. Таким чином, за оптимальну (умовно оптимальну) величину рівня податкового навантаження слід брати рівень податкового навантаження, який знаходиться в діапазоні між мінімумом і максимумом. На нашу думку, це пояснюється таким:

- ✦ *по-перше*, точковий екстремум (у даному випадку – мінімум) заданої цільової функції (1) не може відповідати реальній ситуації щодо показників оцінки податкового навантаження банків і може викликати багато запитань у фахівця податкового органу, який здійснює контроль за діяльністю банку як платника податків;
- ✦ *по-друге*, зміна параметрів оподаткування (доповнення або вилучення з нормативних актів з оподаткування тих чи інших положень) є дуже серйозним чинником при моделюванні рівня податкового навантаження.

Аналогічний процес моделювання рівня податкового навантаження було проведено без урахування податку на доходи фізичних осіб.

За результатами дослідження побудовано графічну інтерпретацію моделювання рівня податкового навантаження за методом градієнту, (рис. 1, рис.2).

Систематизація методик розрахунку податкового навантаження на корпоративному рівні

Методика	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення	Переваги	Недоліки
Податкова віддача з податку на прибуток банківських установ (Методика ДПС України)	$PВБ = НСПП / ВД \cdot 100\%$	де ПВБ – податкова віддача банку; НСПП – нарахована сума податку на прибуток банку (рядок 1.2 декларації з податку на прибуток банку); ВД – валовий дохід (рядок 03)	Можливість отримання рівня податкового навантаження (ПН), але тільки за одним основним податком, який сплачує банк	– Рівень ПН оцінюється тільки за податком на прибуток і не враховуються інші податки, які впливають на діяльність банку; – не дає точного уявлення щодо рівня ПН, яке виникає в банку при виконанні ролі податкового агенту та податкового посередника
Методика Департаменту податкової політики РФ	$ПН = Пзаг / Взаг \cdot 100\%$	ПН – податкове навантаження; Пзаг – загальна сума нарахованих податків; Взаг – виручка від реалізації	Враховуються всі податки, які сплачує установа	Не враховується рівень доходності установи, а отже не є можливим виявити точний рівень податкового навантаження.
Методика Міністерства податків і зборів Республіки Білорусь	$ПН = Пзаг / Вр \cdot 100\%$	Пзаг – загальна сума нарахованих податків; Вр – виручка від реалізації	Враховуються всі податки, які сплачує установа	Не враховується рівень доходності установи, а отже не є можливим виявити точний рівень податкового навантаження
Методика М. Н. Крейниної	$ПН = (В - Ср - Пч) / (В - Ср) \cdot 100\%$	В – виручка з реалізації; Ср – витрати на виробництво (продукту, робіт, послуг) за вирахуванням непрямих податків; Пч – фактичний прибуток, який залишається у розпорядженні господарюючого суб'єкта	Дозволяє оцінити вплив прямого оподаткування на прибуток установи	Методика недооцінює ступінь впливу непрямих податків на діяльність господарюючого суб'єкта
Методика Литвина	$T = ST / TY \cdot 100\%$	ST – сума сплачених податків; TY – розмір джерела сплати податків	Передбачається врахування всіх податків, які сплачує установа, і джерел сплати	Не враховує рівень доходності установи, а отже, не є можливим виявити точний рівень ПН
Методика М. І. Кірової	$ПН = (ПП + СО) / ЗСВ \cdot 100\%$	ПП – податкові платежі; СО – відрахування на соціальні потреби; ЗСВ – знов створена вартість	Дозволяє порівнювати рівень ПН господарюючих суб'єктів різних сфер економіки; – враховує недоїмку за податками	Не враховується рівень доходності установи, а отже, не є можливим виявити точний рівень податкового навантаження
Методика Л. О. Сухаревої, Я. І. Глуценко	$N/N = \frac{\sum_i^m BN_i \cdot S_i}{P}$	BN _i – база оподаткування i-го податку або збору; S _i – ставка i-го податку або збору; P – прибуток до оподаткування	– Дозволяє точно оцінити рівень ПН суб'єкта, оскільки під час розрахунку враховується база оподаткування та ставки податку; – є можливість детального аналізу умов, які впливають розмір податкового навантаження установи та вибору напрямку оптимізації рівня податкового навантаження	Дає підстави оцінити тільки загальний рівень ПН банку як платника податків і не дає точного уявлення щодо рівня ПН при виконанні ролі податкового агенту та податкового посередника

Джерело: складено автором за: [4; 9; 10].

ЕКОНОМІКА

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

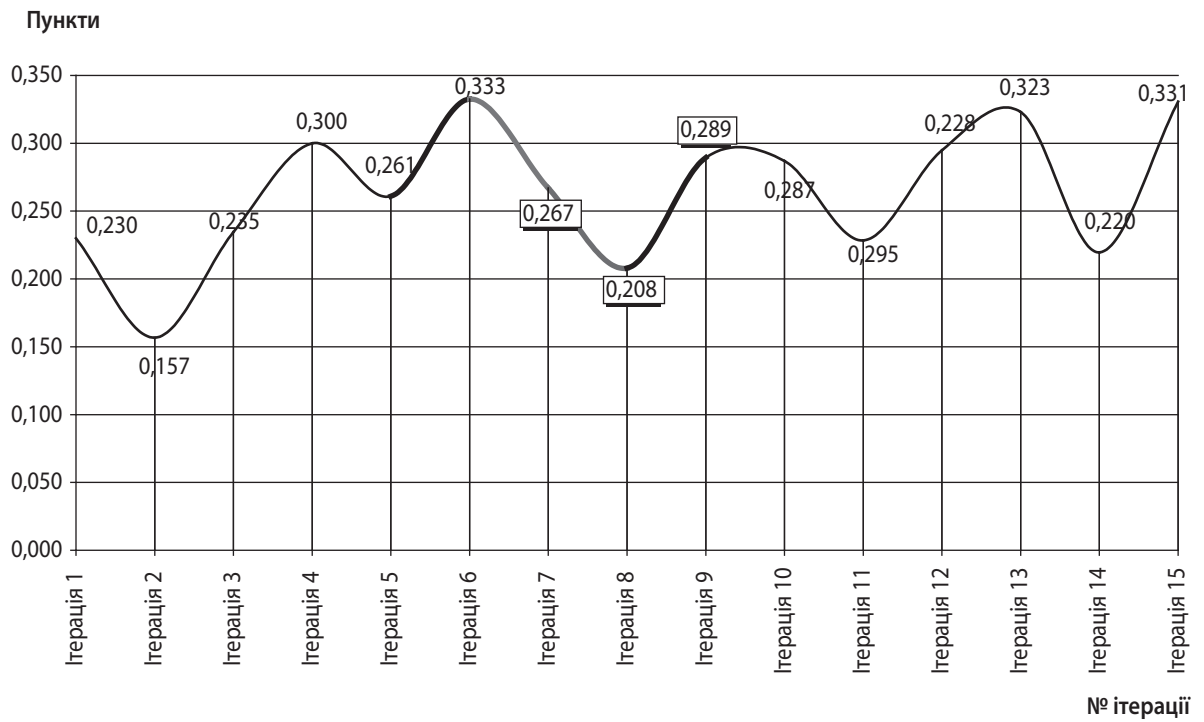

Рис. 1. Графік ітерацій знаходження діапазону оптимального податкового навантаження (з урахуванням податку на доходи фізичних осіб)

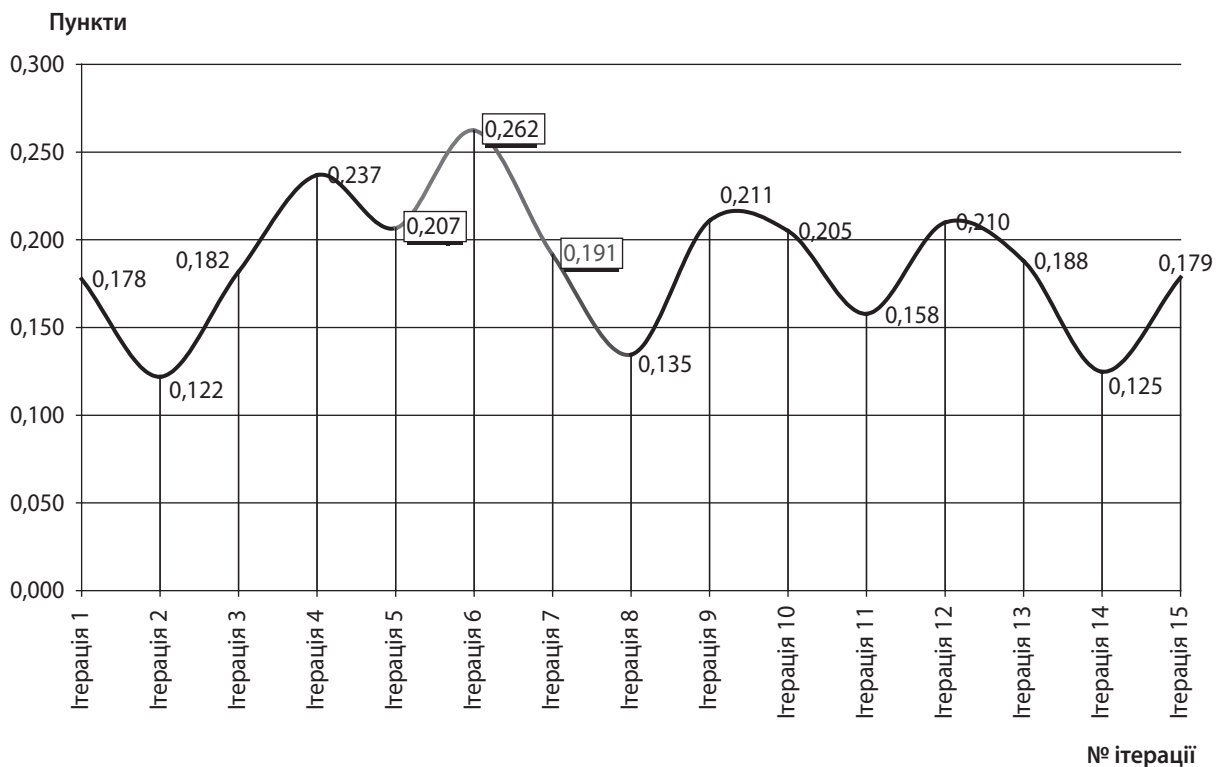

Рис. 2. Графік ітерацій знаходження діапазону оптимального податкового навантаження (без урахування податку на доходи фізичних осіб)

Так, дані рис. 1 свідчать, що діапазону оптимального податкового навантаження (з урахуванням податку на доходи фізичних осіб) відповідають 7, 8, 9 ітерації. Що стосується досягнення оптимального рівня податкового навантаження банком (без урахування податку на доходи фізичних осіб), то цій умові відповідають 6, 7, 8 ітерації, графічна інтерпретація яких зображена на рис. 2. Також

слід відмітити, що значення ітерацій 1 – 4 (див. рис. 1), а також ітерацій 9 – 15 (див. рис. 2) не відповідають допустимому відхиленню величини градієнта, тому значення ітерації не відповідають діапазону оптимальних значень податкового навантаження і не можуть бути використані банком як оптимальні значення податкового навантаження.

Окремої уваги в процесі оптимізації рівня податкового навантаження заслуговує інформаційне забезпечення та розробка відповідного програмного забезпечення. Необхідність активного використання інформаційного забезпечення в процесі оптимізації рівня податкового навантаження пояснюється тим, що його відсутність призводить до виникнення управлінських помилок і непередбачуваних витрат у вигляді фінансових санкцій та штрафів [8]. Розробка та впровадження програмного забезпечення з оптимізації рівня податкового навантаження сприятиме точному розрахунку показників податкового навантаження, з урахуванням всіх факторів впливу, зведення та наочності можливих варіантів оптимізації з метою обрання найефективнішого результату.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є вдосконалення взаємовідносин між банківської установою та податковими органами, як необхідної передумови управління податковим навантаженням банку.

ВИСНОВКИ

Враховуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

- ✦ оптимізувати рівень податкового навантаження дозволяють чітко узгоджені інтереси банків та держави в особі органів Державної податкової служби;
- ✦ важливим аспектом оптимізації податкового навантаження є моделювання за допомогою методу градієнта, що дозволяє визначити мінімальний, максимальний та оптимальний рівні податкового навантаження;
- ✦ з метою коректного аналізу впливу на рівень податкового навантаження всіх елементів податкової бази, фінансових показників банку та враховуючи статус банку в податкових правав'ідносинах як платника податків, податкового агента та податкового посередника, розрахунок податкового навантаження доцільно виконувати в двох варіантах: з включенням у розрахунок податку на доходи фізичних осіб і без включення податку на доходи фізичних осіб;
- ✦ вважаємо доцільним у процесі оптимізації рівня податкового навантаження активно використовувати інформаційне забезпечення та розробити відповідне програмне забезпечення, що сприятиме точному розрахунку показників податкового навантаження, з урахуванням всіх факторів впливу, зведення та наочності можливих варіантів оптимізації, скороченню витрат часу на необхідні розрахунки та оплату праці. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Омелянович Л. О.** Діяльність торговельного підприємства в умовах трансформації податкового середовища : монографія / Л. О. Омелянович, Є. С. Гордієнко. – Донецьк : ДонНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського, 2011. – 252 с.
2. **Папаїка О. О.** Напрямки мінімізації оподаткування як засіб оптимізації фінансових ресурсів підприємств / О.О. Папаїка, О. В. Мелентьєва // Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. Вип. 33 / Голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – С. 467 – 473.

3. **Бечко П. К.** Податковий менеджмент : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. К. Бечко, Н. В. Лиса. – К. : Центр навчальної літератури. – 2009. – 288 с.

4. **Вылкова Е.** Налоговое планирование / Е. Вылкова, М. Романовский. – СПб. : Питер, 2004. – 634 с. – (Серия «Учебник для вузов»).

5. **Орлова В. О.** Малий бізнес в Україні: сучасний стан, тенденції та стратегічні вектори модернізації : монографія / В. О. Орлова. – Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім». 2013. – 525 с. – С. 496.

6. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII (У редакції Закону України від 08.07.2010 № 2457-VI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (У редакції Закону України від 24.10.2013 № 657-VII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

8. **Козак Г. О.** Необхідність оптимізації податкового навантаження в системі управління банком / Г. О. Козак // Стан і проблеми оподаткування в умовах економічних перетворень : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. / Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк, 2012. – Т. 1. – С. 203 – 207.

9. **Сухарева Л. О.** Податкове планування в системі управління підприємством : монографія / Л. О. Сухарева, П. М. Сухарев, Я. І. Глушенко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2006. – 209 с.

10. **Єлисеєв А. В.** Податкове планування на підприємстві : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спеціальність 08.06.01 / А. В. Єлисеєв; Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Л., 2003. – 23 с.

11. **Вишневіський В. П.** Оцінка можливостей зниження податкового тягаря / В. П. Вишневіський, Д. В. Липницький // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 93 – 105.

12. **Налогообложение: теории, проблемы, решения** : монографія / В. П. Вишневіський [и др.]; под общ. ред. В. П. Вишневіського; Донец. нац. техн. ун-т, Ин-т економіки пром-сти НАН України – Донецьк : ДонНТУ : ІЭП, 2006. – 504 с.

13. **Іванов Ю. Б.** Оптимизация в налоговом планировании / Ю. Б. Иванов // Сборник систематизированного законодательства. – 2005. – № 9. – С. 13 – 19.

REFERENCES

Bechko, P. K., and Lysa, N. V. *Podatkovyyi menedzhment* [Tax management]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2009.

Ivanov, Yu. B. "Optimizatsiia v nalogovom planirovanii" [Optimization in tax planning]. *Sbornik sistematizirovannogo zakonodatelstva*, no. 9 (2005): 13-19.

Kozak, H. O. "Neobkhidnist optymizatsii podatkovoho navantazhennia v systemi upravlinnia bankom" [The need to optimize the tax burden in the management of the bank]. *Stan i problemy opodatkuvannia v umovakh ekonomichnykh peretvoren.* Donetsk: DonNUET, 2012. 203-207.

[Legal Act of Ukraine] (1991). <http://zakon.rada.gov.ua>.

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon.rada.gov.ua>.

Orlova, V. O. *Malyi biznes v Ukraini: suchasnyi stan, tendentsii ta stratehichni vektory modernizatsii* [Small Business in Ukraine: current status, trends and policy direction of modernization]. Donetsk: Skhidnyi vydavnychiy dim, 2013.

Omelianovych, L. O., and Hordiienko, Ye. S. *Diiialnist torhovelnoho pidpriemstva v umovakh transformatsii podatkovoho sere-dovyscha* [Activity of commercial enterprise in transforming tax environment]. Donetsk: DonNUET, 2011.

Papaika, O. O., and Melentieva, O. V. "Napriamky minimizatsii opodatkuvannia iak zasib optymizatsii finansovykh resursiv pidpriemstv" [Directions to minimize taxation as a means of optimizing the financial resources of enterprises]. *Torhivlia i rynek Ukrainy*, no. 33 (2012): 467-473.